

Învingem moartea la învierea de obște, dar și zi de zi

În Hristos cel înviat viața noastră poate să înceapă din nou, oricât de împovărată ar fi de păcat. Omul poate întotdeauna să-și dăruiască viața Lui, încât El să i-o restituie, eliberată. Toată nădejdea noastră în triumful vieții asupra morții, fiecare presimțire a învierii sunt implicit credință în Mântuitor, deoarece numai puterea lui Hristos trezește și va trezi morții la viață. Despre Înviere și înțelesurile ei adânci am vorbit cu profesorul Jean-Claude Larchet, teolog bine-cunoscut în lumea ortodoxă și mai ales publicului român, prin numeroasele sale cărți deja traduse și la noi.

Ionuț Aurelian Marinescu

Domnule profesor, în afara creștinismului, nici o altă religie nu vorbește despre înviere. Ce a reprezentat Învierea lui Hristos pentru lumea antică păgână și cum au pus în lumină acest eveniment Sfinții Părinți în operele lor?

Credința într-o înviere a morților a reprezentat o noutate radicală față de curentul de gândire dominant al lumii antice, reprezentat mai ales de platonism, care punea în valoare în mod exclusiv sufletul și considera că viața de după moarte nu putea fi decât viața sufletului singur, eliberat de trup, care constituia pentru acesta doar o închisoare în decursul acestei vieți pământești.

Antropologia creștină a considerat dintotdeauna că omul este constituit în mod nedespărțit din suflet și trup, și că trupul are aceeași valoare ca sufletul, căci și el a fost creat de Dumnezeu, poartă chipul Său, este chemat să participe la viața duhovnicească, să primească harul dumnezeiesc și chiar să fie îndumnezit. Această punere în valoare a trupului ca element constitutiv al naturii umane a fost confirmată la cel mai înalt nivel prin însuși faptul că Fiul lui Dumnezeu, Cuvântul, întrupându-Se, a luat nu doar un suflet, ci și un trup. Cât despre dimensiunea lui duhovnicească și capacitatea de a fi îndumnezit, acestea sunt subliniate încă de la început de Sfântul Apostol Pavel: „Nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfânt, Care este în voi, pe Care-L aveți de la Dumnezeu, și că voi nu sunteți ai voștri? [...] Slăviți, dar, pe Dumnezeu în trupul vostru și în duhul vostru, care sunt ale lui Dumnezeu“ (1 Corinteni, 6, 19-20).

Această antropologie a fost apărută nu numai de primii Părinți ai Bisericii (în special de Sfântul Irineu) împotriva curentelor platonice și gnostice care desconsiderau trupul, ci și de Sfântul Grigorie Palama, în secolul al XIV-lea, care a subliniat cu putere participarea trupului la viața duhovnicească, de la primele ei stadii (în asceză și în rugăciune), până la cel mai înalt ni-

vel al ei (vederea lui Dumnezeu), precum și faptul că trupul este îndumnezit în aceeași măsură ca și sufletul.

Cât despre credința în înviere, ea a fost apărută de primii Părinți împotriva intelectualilor epocii, care o considerau scandaloasă și o luau în bațjocură. Despre ea găsim o apologie dezvoltată în *Contra lui Celsus* a lui Origen, și mai ales în tratatul *Despre învierea morților* al lui Atenagora.

Pe Cruce viața părea înghițită de moarte. Dar în Hristos, moartea „intră” în dumnezeire și se epuizează, sfârșește în ea, fiindcă „nu își găsește sălaș acolo”. Ce putem să facem noi, oamenii muritori, pentru ca moartea să nu ne mai atingă și să fim asemenea Domnului, „sălașe” în care moartea să nu-și mai găsească adăpost?

Biruința asupra morții nu este, cum se crede adesea, doar o victorie fizică, manifestată în învierea viitoare. Ea este înainte de toate o victorie spirituală, care se manifestă încă de acum: Hristos Cel de pe Cruce a învins puterea pe care moartea o are asupra noastră prin frica pe care ea ne-o inspiră, precum și puterea pe care diavolul o are asupra noastră prin intermediul acestei frici. Este chiar învățătura Sfântului Apostol

Pavel, care afirmă că Hristos, asumându-și natura noastră, avea ca scop „să izbăvească pe aceia pe care frica morții îi ținea în robie toată viața“ (Evrei 2, 15). Teodor de Mopsuestia și mai ales Sfântul Ioan Gură de Aur au remarcat faptul că oamenii dezvoltă în ei patimi ca o tentativă de a trăi cu intensitate și de a scăpa de moarte, ceea ce este evident o dublă iluzie.

Aceste învățături își găsesc un fundament în cuvintele Sfântului Apostol Pavel, care, în fața biruinței lui Hristos asupra morții, strigă: „Unde îți este, moarte, biruința ta? Unde îți este, moarte, boldul tău“ (1 Corinteni 15, 55). Unindu-ne cu Hristos, putem primi acest har pe care El l-a câștigat pentru noi: nu doar să depășim moartea fizică prin învierea viitoare, ci, înainte de aceasta, să nu mai fim stăpâniți duhovnicește de moarte, mai ales prin frica pe care aceasta ne-o inspiră, și să devenim astfel liberi față de patimile noastre care ne leagă de această viață biologică și de lumea aceasta.

Mucenicii, oamenii învierii

Învierea săvârșește o schimbare fundamentală în natura decăzută, deschizând o posibilitate enormă: posibilitatea sfințirii morții înseși. 2017 este dedicat în Patriarhia Română mărturisitorilor Ortodoxiei din timpul opresiunii comuniste. Cum au reușit ei, prin înfruntarea fricii și a durerii fizice, să-și sfințească propriile morți? Ce a însemnat pentru ei moartea?

Nu știu dacă am putea vorbi despre o sfințire a morții: troparul Sfinților Paști spune că „Hristos a înviat din morți cu moartea pe moarte călcând”, iar Sfântul Ioan Gură de Aur vede în aceasta „moartea morții”. Moartea, care înainte însemna reducerea la neant a oricărui lucru, devine ea însăși un neant. Ea încetează să mai fie un sfârșit pentru a deveni un simplu punct de trecere dintr-un mod de viață în altul.

Cât despre martiri, ei ne dau exemplul unor creștini care, prin credință în Hristos și unire strănsă cu El, au depășit frica suferinței și a morții. Acestea nu mai au nici o putere asupra lor, nici diavolul, nici păcatul, care acționează sprijinindu-se pe ele. Ei le înfruntă nu doar de bunăvoie, ci și cu bunăvoință.

Fiecare creștin este însă chemat să realizeze acest lucru prin viața ascetică (pe care unii Părinți o aseamănă unui martiriu progresiv și nesângeros): ea ne învață să ne familiarizăm cu suferința (în încercările voluntare ale ascezei pe care o căutăm - ca postul, priveghele, lucrul anevoios, și toate formele de renunțare -, sau în încercările nedorite pe care această existență pământească ni le impune - precum bolile - pe care noi însă le acceptăm de bunăvoie; ea ne învață de asemenea să ne familiarizăm cu moartea (prin ceea ce Părinții numesc „amintirea morții”, dar și prin procesul de mortificare a „omului celui vechi” [Romani 6, 6; Efeseni 4, 22; Coloseni 3, 9], care este omul supus, prin intermediul patimilor, determinărilor biologice și sociologice).

Toți vom învia, dar spre ce?

Din momentul biruinței lui Hristos asupra morții am putea spune că mântuirea noastră este 100% garantată. Care mai este rolul pocăinței, al lacrimilor, al acestui botez de după Botez? Pot ele să ne aducă mai aproape de înviere și implicit de mântuire?

Atenție, nu trebuie confundată învierea cu mântuirea. Toți oamenii, oricare ar fi calitatea lor duhovnicească, vor învia (cf. *Fapte* 24, 15), adică vor reveni în trupurile lor (chiar dacă sub un nou mod de existență). După Judecata de Apoi, unii vor petrece o viață paradisiacă în acest trup, iar alții cu acest trup vor suferi chinurile iadului. Viața veșnică este cu certitudine un har, însă el va fi acordat tuturor oamenilor; cu toate acestea, precum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, pentru unii această „existență veșnică” va fi o „existență veșnică fericită” (aceea a vieții paradisiace), în timp ce pentru alții ea va fi o „existență veșnică nefericită” (aceea a vieții în iad).

Așadar, noi ajungem într-adevăr la mântuire prin curățirea de păcate (și, înainte de toate, prin curățirea de patimi, care sunt izvorul acestora), precum și prin practicarea corelativă a virtuților. Aceste două aspecte sunt cuprinse în practicarea poruncilor dumnezeiești, care nu sunt niște reguli morale, și nici niște legi, ci învățături care ne permit să ne unim cu Hristos în modul nostru de existență (adică în acțiunile, atitudinile și stările întregii noastre ființe).

Pocăința joacă un rol major în aceste două stadii ale vieții duhovnicești, căci ea nu consistă doar în a plânge pentru greșelile trecute și prezente, ci și a dori cu fermitate să ne îmbunătățim încă de acum pentru viitor. Este în fond un proces de convertire (așa cum bine indică și cuvântul grecesc, *metanoia*, care literal înseamnă o schimbare de men-

talitate). Acest proces (care trebuie să fie activ în permanență) ne permite să ne desolidarizăm de modul pervertit de a fi (potrivit patimilor și păcatelor care decurg din el), pentru a ne alipi modului de viață în Hristos.

Chiar pentru creștinii zilelor noastre, Învierea reprezintă mai mult o speranță, o credință. Cum putem face ca ea să devină o realitate prezentă în sufletele noastre?

Din punct de vedere pozitiv, Învierea înseamnă pentru om posibilitatea de a trăi veșnic în Dumnezeu, în întreaga sa ființă - suflet și trup. Viața pe care cei dreپți o vor avea după Judecată poate și trebuie să fie anticipată: în Biserică, noi putem trăi arvuna Împărăției cerurilor, la măsura desăvârșirii noastre duhovnicești în Hristos. Vedem cum, în cazul sfinților, trupul dă mărturie încă de aici despre o viață nouă, dăruită prin prezența în trup a energiilor

nu va fi o viață radical nouă, ci o restaurare și o reînnoire (a vieții sufletului cu trupul), precum și o desăvârșire (a vieții duhovnicești, care își va găsi astfel plinătatea).

Taina morții și taina învierii

Cartea dumneavoastră, intitulată *Tradiția ortodoxă despre viața de după moarte*, începe cu următoarele cuvinte: „Mare este taina morții, singurul lucru de neocolit din viața noastră și totuși despre care nu știm cu adevărat ce este și unde ne duce!” La acestea, am putea adăuga: „Infinit mai copleșitoare este taina învierii!” De ce Hristos nu vorbește despre Învierea Sa mai pe larg, ci doar anunță pe Apostoli că va fi condamnat la moarte de iudei și ucis, iar a treia zi va învia? De ce n-a descoperit celor vii din tainele lumii de dincolo?

mod de existență, de vreme ce el va fi mai puțin material, mai subtil, nemaifiind supus determinărilor spațio-temporale cărora sunt supuse în lumea aceasta toate lucrurile materiale. El se va asemana trupului pe care Adam îl avea la început (lucru pe care iarăși noi nu-l putem cunoaște cu precizie), și trupului pe care Îl avea Hristos înviat, cu proprietăți supranaturale, căci putea să se afle în mai multe locuri în același timp, să parcurgă într-o clipă distanțe mari, sau să treacă prin ușile încuiate (*Ioan* 20, 19, 26)...

Acest trup, pe care-l vom avea și noi, este ceea ce Sfântul Apostol Pavel numește „trup duhovnicesc”, distingându-l de trupul fizic sau animal (cf. *1 Corinteni* 15, 35-50).

Nimeni nu va învia în afară de trup

Hristos a spus: „Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă

O viață dăruită studiului Sfinților Părinți

Originar din nord-estul Franței și convertit la Ortodoxie încă din tinerețe, Jean-Claude Larchet este unul dintre cei mai cunoscuți teologi pe care îi are Ortodoxia astăzi. Zecile lui de cărți, bine documentate și deja traduse în mai multe limbi, abordează teme clasice de mare profunzime teologică, dar și o serie de probleme cu care se confruntă societatea astăzi. Doctor în filosofie (1987) și în teologie (1994), Jean-Claude Larchet a făcut deja cu prisosință dovada iubirii scrierilor și a gândirii Sfinților Părinți, care-l inspiră la tot pasul în afirmațiile teologice pe care le face în lucrările sale.

Biruința asupra morții nu este, cum se crede adesea, doar o victorie fizică, manifestată în învierea viitoare. Ea este înainte de toate o victorie spirituală, care se manifestă încă de acum: Hristos Cel de pe Cruce a învins puterea pe care moartea o are asupra noastră prin frica pe care ea ne-o inspiră.

dumnezeiești (ale căror strălucire și putere le manifestă icoanele și moaștele).

Datorită învierii viitoare, moartea nu este un sfârșit definitiv al vieții duhovnicești pe care o ducem cu toată ființa noastră în această lume, nici începutul unui mod definitiv de viață lipsită de trup. Ea nu rupe fundamental continuitatea vieții duhovnicești pe care începem să o trăim aici, în Biserică. Viața din Împărăție

Pentru că Dumnezeu le va face „pe toate noi” (*Apocalipsa* 21, 5), pentru că va exista atunci „cer nou și pământ nou” (*Isaia* 65, 17; *Apocalipsa* 21, 1). Noi nu putem înțelege cu adevărat cum va fi viața noastră viitoare plecând de la actuala noastră condiție decăzută, ci putem doar să avem indicii sumare. La Înviere, noi ne vom redobândi propriul trup, nu un trup străin, însă el va trăi potrivit unui nou

va muri, va trăi” (Ioan 11, 25), iar scriitorul bisericesc Atenagora Atenianul concluzionează în lucrarea sa, *Despre învierea morților*: „Dacă n-ar exista înviere, nici omul ca atare nu ar putea dăinui”. Care este rolul trupului, al materiei, în faptul învierii? Hristos înviază cu trupul Său și prin împărțirea noastră din Euharistie,

adică din Trupul Său înviat, ne împărțim de nemurire. Vorbiți despre importanța trupului în creștinism.

Este un subiect vast, căci creștinismul a trebuit să lupte încă de la originile sale împotriva anumitor curente de gândire destul de puternice, care desconsiderau trupul. Pentru platonism și diferitele curente gnostice ale Antichității, omul se identifica doar cu sufletul, sau doar cu partea cea mai nobilă a sufletului, intelectul (voûç, în limba greacă).

Potrivit lor, la origini omul trăia ca suflet pur, într-o stare de desăvârșire pe care a pierdut-o; perversitatea sa a echivalat pentru el cu o cădere în lumea materială, sufletul său intrând într-un trup care a devenit pentru acesta o închisoare; filosofia (înțeleasă într-un sens etic) constă astfel în a detașa sufletul de trup, înălțându-se prin suflet deasupra lumii materiale. Pentru curentul gnostic (care a dobândit o mare varietate de forme începând din Antichitate și până într-o epocă recentă, în sânul a diferite secte), materia și implicit trupul erau răul. Încă de la început, Sfinții Părinți s-au străduit să arate că omul nu se identifică nici doar cu trupul, nici doar cu sufletul, ci cu ambele împreună, în mod nedespărțit. Dacă Atenagora spune că „dacă n-ar exista înviere, nici omul ca atare nu ar putea dăinui”, este pentru că omul nu poate fi conceput pe termen lung fără trupul său; trupul este o parte a ființei umane; așa cum spune Sfântul Irineu, omul lipsit de trupul său nu este cu adevărat om. Părinții subliniază că pentru creștinism omul întreg, trup și suflet, este chemat să fie mântuit și îndumnezeit, că trupul și materia în general nu sunt rele, ceea ce este rău este însă atașamentul pătimăș față de materialitate și față de aparența sensibilă a lucrurilor. Părinții, urmându-l pe Sfântul Apostol Pavel, nu plasează în opoziție sufletul față de trup, ci ceea ce este duhovnicesc față de ceea ce este carnal, însă trupul și sufletul sunt amândouă susceptibile de a fi duhovnicești sau trupești, totul depinzând de unirea lor cu Dumnezeu sau cu lumea aceasta.

Teologia Sfântului Grigorie Palama a pus cel mai bine în valoare trupul, în funcția și rostul său duhovnicesc: doctorul isihast subliniază puternica implicare a trupului în rugăciune și în viața ascetică în general, precum și în vederea lui Dumnezeu și în participarea la viața fericită în El. El n-a fost însă primul în acest demers. Sfântul Maxim Mărturisitorul, de exemplu, evocă „întregul om se îndumnezeiește prin lucrarea îndumnezeitoare a harului Celui ce S-a întrupat, rămânând întreg om după suflet și trup, din cauza firii, și făcându-se întreg Dumnezeu, după suflet și trup, din pricina harului și a strălucirii dumnezeiești a fericitei slave ce o are de pe urma Lui, strălucire decât care nu se poate cugeta alta mai mare și mai înaltă” (*Ambigua către Ioan*, 7, PG 91, 1088C; PSB, vol. 80, p. 90).